

שמרו דדרשו

(ד"ה א' כ"ח ח')

צענין הכנסת אורחים

← לחיית ת"ת והפילה בליבור

← לפני עור עם אורחים

← מלאת לוויה וחשיבותה

Issue 61

A publication of K'hal Adath Jeshurun of Monsey

ט"ז תמוז תשפ"ו

“ויטע אשל בכאר שבע...” (בראשית כ"א ל"ג)

“And he planted an Aishel tree in Be'er Sheva...”

The Aishel The Medrash tells us that the word “Aishel” used to describe the tree that Avraham planted to shade his guests, is actually an acronym for the three parts of the Mitzva of Hachnosas Orchim – caring for guests: לוויה, שתייה, אכילה – eating, drinking, and accompanying the guests on their way¹. Other Midrashim state that the letter Lamed stands for לינה – sleeping, instead of לוויה – accompanying². Rabbeinu Bachya has yet a third version for this acronym: אכילה, שכיבה, – eating, lying down (to sleep), and accompanying³. All agree that all these are part of the Mitzva of Hachnosas Orchim⁴.

Although the Torah describes most of the events in the lives of the Avos with much brevity, Avraham’s hospitality to his guests is described in much detail. The Torah describes exactly what was served and to whom he gave the tasks of preparing each item on the menu. The purpose of the Torah’s elaborate description of these events is in order to teach us how we should act towards our own guests. Hence, many laws of Hachnosas Orchim are derived from Avraham’s example⁵.

Hachnosas Orchim Chazal tell us that the Mitzva of Hachnosas Orchim is greater than the Mitzva of Tzedaka⁶. In fact, Chazal point out that from Avraham we see that caring for one’s guests is greater than speaking with the Shechinah⁷. The food that one serves his guests is considered like Korbanos, and can be a source of atonement⁸. Hachnosas Orchim is a Segulah for having children that will be Talmidei Chachamim⁹, and like all types of acts of kindness, is also a Segulah for longevity¹⁰. The Gemara tells us that Abaye lived 20 years longer than Rabah, since Abaye was exemplary in his acts of kindness to others¹¹.

According to the Rambam, the source of the Mitzva of Hachnosas Orchim is the commandment in the Torah of והלכת בדרכיו – “You shall go in His ways”. This commandment instructs us to emulate Hashem’s deeds in the ways that we can. Included in this Mitzva are any sort of acts of kindness, including Hachnosas Orchim¹². Others place Hachnosas Orchim under the general Mitzva of ואהבת לרעך כמוך – “Love your fellow as yourself”¹³. The Mabit explains that although the general Mitzva is from the Torah, the various types of deeds that are included in this general Mitzva are considered to be Midrabanan¹⁴.

The Rama paskens that the definition of Orchim is only someone who has come from another city and does not have where to stay. If a person invites over friends to eat by him, it is not considered Hachnosas Orchim¹⁵. Other Acharonim argue that even a group of friends that eat together to socialize is considered Hachnosas Orchim¹⁶. The Mishne Berurah paskens that

¹ מדרש שוחר טוב מזמור ל"ז וק"י, וכן רש"י סוטה י' ע"א, כתובות ח' ע"ב, וכן בס' אהבת חסד להפ"ח ח"ג פ"ב בהג"ה ד"ה ועוד.

² מדרש אלפא ביתא דבן סירא (אוצר המדרשים עמ' 37) הובא בס' הבית מ' תס"ה, וכן במנורת המאור ס' קפ"ו.

³ כד הקמח לרבינו בחיי ערך אורחים.

⁴ ע' ארוחות חיים ח"ב ס' מ"ז, דיש ה' חלקים למצות הכנסת אורחים: אכילה, שתייה, לינה, לוויה, ומזון לדרך, וכע"ז בדעת זקנים (דברים כ"א ז'), וע' בס' אהבת חסד הנ"ל, מעשה מפורסמת עם עשיר גדול שהיה מכניס אורחים הרבה, ובסוף נשרף ביתו וכל אשר לו, ואמר הגאון שהיה בשביל שלא קיים מצות לוויה וחסר ה"ל" של "אשל", ונשאר אותיות "אש", ומש"ה נשרף באש כל הונו כיון שלא השלים המצוה כראוי.

⁵ אהבת חסד ח"ג פ"ב, ע"ש.

⁶ סוכה מט ע"ב, גדולה גמילות חסדים יותר מן הצדקה, שנ' וכו', ת"ר: בשלשה דברים גדולה גמילות חסדים יותר מן הצדקה, צדקה - בממונו, גמילות חסדים - בין בגופו בין בממונו. צדקה - לעניים, גמילות חסדים - בין לעניים בין לעשירים. צדקה - לחיים, גמילות חסדים - בין לחיים בין למתים.

⁷ שבת קכז ע"א אמר ר"א: גדולה הכנסת אורחין מהקבלת פני שכינה, דכתיב "ויאמר, ה' אם נא מצאתי חן בעיניך אל נא תעבר וגו'". וע' בקובץ ישרון ח"ח עמ' תשפ"ח בשם הגר"א, מה שתיירץ לקושיית הר"ף בעין יעקב דמהכ"ת דהוה יותר, דילמא הוה רק שקול? והובא כע"ז גם בפנינים משלחן הגרא עמ' מ"ג, ובליקוטי שושנים לר"ש אסטרופולי ליקוט מ"ד. ובישרון ח"ב עמ' של"ה הובא בשם מרן הגרא"מ שך פ"י אחר בלימוד זו, ע"ש. וע' בס' דגל מחנה אפרים (ליקוטים ד"ה י"ל) דמש"ה א"א לשם יחוד במצות גמ"ח כיון שהיא גדולה מקבלת פני השכינה, והובא בטעמי המנהגים.

⁸ ברכות ה ע"ב, בחסד ואמת יכפר עון: חסד - זו גמילות חסדים. ברכות נה ע"א, כל זמן שביית המקדש קיים - מזבח מכפר על ישראל, ועכשיו - שלחנו של אדם מכפר עליו. וע' פירש"י ע"ז בחגיגה כ"ז ע"א וברבינו גרשום מנחות צ"ז ע"א, וע' אדר"נ פ"ד ה'.

⁹ הגר"ח פלאגי' בספרו כף החיים ס"ה אות ט' בשם ס' חרדים, וכן בשמור"ר ס' תצ"א, וע' ס' המדות ערך אורחים. ופשוט דזה נלמד מאברהם ושרה, ודו"ק.

¹⁰ בר"ר סוף פנ"ח, ילקוט משלי פט"ז אות תתקנ"ו.

¹¹ ר"ה יח ע"א, רבה ואביי מדבית עלי קאתו (שנגזר עליהם מיתה וקיצור חייהם), רבה דעסק בתורה חיה מ' שנין, אביי דעסק בתורה ובגמילות חסדים - חיה ס' שנין. רמב"ם סה"מ מצוה ח', וכע"ז כתב בהל' דעות פ"א ה"ה, וכן החינוך מצוה תרי"א. אולם בהל' אבל פי"ד ה"א משמע דהוה מדרבנן, וכבר נתעורר בזה הפר"ח

בהגה' מים חיים שם, וע' בהשגת הרמב"ן שרש א' ד"ה והתשובה ג', וע' בסמוך.

¹³ הרמב"ם כ"כ בעצמו בשרש השני, וע' רבינו יונה ברכות י"ט ע"א שנלמד מהפסוק "והודעת להם את הדרך", וע"ע ביראים ס' קנ"ג - קנ"ד וס' רי"ט - ר"כ.

¹⁴ מבי"ט בקרית ספר הל' אבל פי"ד, הדמאות בכללם הם בכלל "ואהבת לרעך כמוך" אבל הפרטים הם מדרבנן, ע"ש.

¹⁵ ע' שו"ע או"ח ס' של"ג ס"א בענין מנין את האוצר בשבת לצורך מצוה כגון בשביל האורחים, וכתב שם הרמ"א דלא הוה אורחים אלא כשנתארחו אצלו בביתו, ולא כשיזמן חבריו לסעודה. וע' פמ"ג מש"ז סק"ב שביאר דהיינו דוקא כשבא מעיר אחרת, וכן בשו"ע הרב ס"ו. וע' מש"כ בתורת האשם על ס' תורת החטאת כלל ט"ו דין ג', ובסולת למנחה שם, וראה עוד בפת"ת יו"ד ס' ס"ט סק"ג, די אפרים ס' ס"ח ס"א, הגהות אמרי ברוך יו"ד ב' רמ"ב, ודע"ת או"ח ס' של"ג.

¹⁶ ס' החיים להג"ר חיים אחי המהר"ל פרנסה וכלכלה פ"ג, ואל תהא סעודת מריעים קלה בעיניך בזמן שאין עמו שחוק וקלות ראש, והוה בכלל הכנסת אורחים, ע"ש.

even according to the Rama, if one invites an additional friend to join the meal as company for a guest, it is considered Hachnosas Orchim even for this friend¹⁷.

The Maharil writes that Hachnosas Orchim per se is only in regard to wealthy people. Inviting poor people to one's table is included in the Mitzva of Tzedaka and not Hachnosas Orchim¹⁸. The Shlah and others argue that Hachnosas Orchim is not limited to the wealthy, and applies to rich and poor alike¹⁹. Some Acharonim state that true Hachnosas Orchim is only when he is מניס the guest – bringing the guest in from the street. If the person asked for a place to stay it is not the complete form of Hachnosas Orchim, since the host did not initiate the invitation. For this reason it is called הכנסה – bringing inside²⁰.

The Mitzva of caring for guests takes precedence over Torah learning. Hence, if one was on his way to go learn Torah and guests arrived, he is required to delay his learning and care for the guests²¹. Some Rishonim state that Torah learning may be put off for Hachnosas Orchim, regardless whether someone else can perform the Mitzva in his stead²². However, the Mishne Berura paskens that this Halacha only applies if no one else is available at that time to care for the guests. If another person is available, Torah learning should not be delayed because of the guests²³. Similarly, if a guest arrives at the time when one is about to go to Daven, if the guest will be insulted if one leaves at that time, the host is permitted to miss Davening B'tzibbur in order to care for his guests. If it is possible to explain to the guests that he needs to go to Daven without them being insulted, then he must do so²⁴.

In addition to the Mitzva of Hachnosas Orchim that applies to ordinary people, there is a special importance to having a Talmid Chochom as a guest. Chazal tell us that a person who hosts Talmidei Chachamim and provides for them from his possessions, is considered as if he has offered a Korban Tamid²⁵. The Shlah (brought in the Mishne Berura) adds that this special Mitzva can be fulfilled by inviting Yeshiva Bochurim to one's table when they are in need of a place. In this way one has accomplished both the Mitzva of Hachnosas Orchim, and he has brought a Torah atmosphere to his table²⁶.

One should generally not host in his home people who are sinners and evildoers. According to some Acharonim, such people are not included in the Mitzva at all²⁷. R' Chaim Soloveitchik זצ"ל once invited a guest to his house to sleep. The next morning, the guest got up early, stole several items from the house and left. When his family criticized R' Chaim for inviting such a person to his house, he replied, "Avraham Avinu invited to his home Arab travelers who worshipped the dust of their feet. When it comes to Hachnosas Orchim, the door must be open to everyone."²⁸

One is permitted to serve food to any guest, unless he is sure that the guest will not wash and recite the Brachos. In such a case it is forbidden to serve the guest, since he will be causing him to eat without a Bracha²⁹. Other Poskim are even more stringent and require one to determine beforehand that all his guests will indeed wash and recite the Brachos³⁰. If the guest will be insulted if he is not served food and will conceivably be turned off from Yidishkeit, it is permitted according to many Poskim to serve him³¹. The Chazon Ish forbade giving food even in these circumstances³². If a guest will arrive on Shabbos by car if invited, one should not invite him³³.

One should not allow his guests to eat on their own, rather he should personally join them in the meal³⁴. When R' Yechiel Yaakov Weinberg זצ"ל (the שרידי אש) came to visit R' Chaim Ozer Grodzensky זצ"ל on Succos, R' Chaim Ozer served R' Weinberg food in the Succah, but explained that he himself was eating inside due to the cold weather. A few minutes later R' Chaim Ozer reappeared and sat down to eat in the Succah. He explained that he realized that although the inclement weather exempted him from the Mitzva of Succah, it did not exempt him from the Mitzva of Hachnosas Orchim³⁵. From Avraham we also see the great importance of serving one's guests personally³⁶.

¹⁷ משנ"ב ס' של"ג סק"ט ושעה"צ אות ח'. ואם הוא בן עירו אבל אין לו מקום לאכול, נראה פשוט דג"כ הוא בכלל אורחים, ועל ס' הבית עמ' תל"ה מש"כ בזה.
¹⁸ מהרי"ל בליקוטיו, הובא בגליוני הש"ס שבת קכ"ז, אבל הכנסת עניים בכלל צדקה, ועל יד אפרים יו"ד ס' ס"ח.
¹⁹ של"ה מס' פסחים ס"פ נר מצוה ד"ה ושכר גדול, וכ"כ באהבת חסד ח"ג פ"א, וכן בס' יש נוחלין (זהירות צדקה ומעשר אות כ"ו).
²⁰ נוהג כצאן יוסף פ' הכנסת אורחים, ומקורו לכאורה באדר"ג פ"ז מ"א, ע"ש היטב ודו"ק, וכ"כ בס' החיים שם.
²¹ שבת קכז ע"א, אמר ר"י: גדולה הכנסת אורחין כהשכמת בית המדרש וכו'. ורב דימי מנהרדעא אמר: יותר מהשכמת בית המדרש, ע"ש. וכ"פ הח"ח באהבת חסד ח"ג פ"א בהג"ה כרב דימי.
²² סדר היום, כוונת סדר הברכות של שחרית ד"ה ויאמר.
²³ כדאיתא בשו"ע יו"ד רמ"ו ס"ח, וכ"כ בהעמק שאלה ס' י"א ס"ב.
²⁴ הגרש"ז אוירבך זצ"ל הובא בס' תפילה כהלכתה פ"ח הערה נ'.
²⁵ ברכות י"ע"ב, אמר רבי יוסי ברבי חנינא משום רבי אליעזר בן יעקב: כל המארח תלמיד חכם בתוך ביתו ומהנהו מנסיו - מעלה עליו הכתוב כאילו מקריב תמידין.
²⁶ משנה ברורה סימן קפ ס"ק ג, וכתב של"ה... ומשבח אני את הקהלות שמחזיקין לומדים בחורים על שלחנם כל השנה כאחד מביניהם ובזה יוצא הבעה"ב בשני דברים מצות חלק עניים וגם מצות דברי תורה על השלחן דסתם בחור כזה עני הוא וגם ידבר בדברי תורה על השלחן ובודאי מה שנאכל על השלחן שחרית וערבית נחשב כשני תמידין וכו', עכ"ל והובא בא"ר:
²⁷ נוהג כצאן יוסף פרק הכנסת אורחים, וכ"כ בפלא יועץ ערך אורחים.
²⁸ אוצר חיים עה"ת ריש פ' יורא, ע"ש.
²⁹ משנ"ב ס' קס"ט סק"ט - י', ועל כה"ח.
³⁰ שיטת תר"י הובא במ"ב שם, אבל אם מוחזק לכשר סגי, ע' ביאו"ה וכה"ח.
³¹ מנחת שלמה להגרש"ז אוירבך ח"א ס' ל"ה, אבל מסיים שהדבר צריך הכרע, ועל שו"ת שבט הלוי ח"ד בי"ז שפסק כן למעשה.
³² חזון איש שביעית סי"ב אות ט'.
³³ ע' אג"מ או"ח ח"א ס' צ"ח וצ"ט, ולכאורה ה"ה כאן, ע"ש.
³⁴ נוהג כצאן יוסף שם, שלחן הטהור שער צדקה פ"ח, מועדים וזמנים ח"א ס' פ"ח.
³⁵ מועדים וזמנים שם, וע"ע בח"ח בהערות לח"א מש"כ לדון בזה.
³⁶ קיצור של"ה עניני גמ"ח - הכנסת אורחים.

Levoyo The third part of this Mitzva that we mentioned is to accompany the guest on his way home. The Rambam emphasizes this aspect more than any other part of Hachnosas Orchim³⁷. Accompanying someone who sets out on a journey is so important, that the Torah likens one who fails to do so to a murderer³⁸. In the Parsha of Eglah Arufah, the Torah commands that if a corpse is found outside of a city and the murderer cannot be identified, that the elders of the city perform the procedure of Eglah Arufah, and declare to all those present, "Our hands have not spilled this blood". Although nobody ever would suspect the elders of the city of murder, the Sifri explains that they are declaring their innocence of allowing this person to be sent off without accompaniment. Had they allowed him to leave without accompaniment it is likened to having murdered the victim with their own hands³⁹. Chazal tell us that the Mitzva of Levoyo affords protection to the guest for the entire length of his trip, and even protects the host himself⁴⁰.

Several explanations are given for the importance of accompaniment and the protection it provides. The Maharsha explains that the purpose is to make sure that the guest heads in the proper direction. Hence, even if one merely gives the guests directions orally he has fulfilled the basic Mitzva⁴¹. Preferably he should accompany the guest until the point where he is sure to not get lost⁴². Others explain that if one does not accompany the guest out the door, and just closes the door behind him, the guest may think that he was unwelcome and the host is relieved to see him go. By accompanying him on the way, the host shows that it is difficult to see the guest leave; assuring the guest that he was truly welcome⁴³. Some explain in a more Kabbalistic fashion, that one is actually accompanying the Shechinah along with the guest⁴⁴.

Technically one should accompany his guest until the end of the Techum Shabbos (2,000 Amos beyond the city limits), and for his mentor up to 12 times that distance⁴⁵. However, the Poskim say that it is sufficient to symbolically accompany the guest for a mere 4 Amos (6-8 feet)⁴⁶. The Acharonim dispute if the Mitzva of Levoyo only applies when the guest is leaving the city, or also when he is traveling within the same city⁴⁷. Some Poskim stipulate that the Mitzva only applies to a guest that is traveling alone by foot⁴⁸. Other Poskim state that even if he is traveling by car or train with other people, the Mitzva of Levoyo applies (at least for 4 Amos)⁴⁹. Afterwards, the host should stay where he is until the guest disappears from sight⁵⁰.

It is a well known dictum of Chazal (פסחים פו ע"ב): "כל מה שיאמר בעל הבית עשה" – "All that the host says, you should do". Some versions add an additional phrase: "חוץ מצא" – "except to leave"⁵¹. The Mateh Moshe explains this literally, that the only request of a host that one does not need to follow is to leave the house⁵². The Bach explains that it means that one does not need to go out to the market to purchase things for the host⁵³. In Meseches Derech Eretz (פ"ר) there is a different version of this phrase: "כשהוא דבר נשרות" – when the request is Halachically permissible. Some suggest that instead of "חוץ מצא" it should be read "חוץ מד"א", exchanging the צ with a ד. Read in this fashion, it can be understood as an abbreviation for חוץ מדבר איסור – except for something forbidden, as the Meseches Derech Eretz says⁵⁴.

The Vilna Gaon was once a guest by someone and was experiencing severe stomach pains. The host, not realizing the Gaon's discomfort, served him a full meal, urging the Gaon to partake as he left the room. The Gaon attempted to eat some food and promptly vomited it. When the host returned and saw that the Gaon had not eaten anything, he again urged him to eat something. The Gaon again attempted to eat a little and again vomited. This cycle repeated itself several times, until the host gave up. The Gaon's Talmidim asked him why he did not simply object to eating the food due to his stomach pain. The Gaon replied, "Chazal commanded us that the guest must comply with any request the host makes – בכל מקום שנאמר עשה – and whenever Chazal say to do something, one must do it up to the point of death"⁵⁵.

גוט שבת,
מאיר הלוי

³⁷רמב"ם פי"ד ה"א מהל' אבל, ד"מ חו"מ ס' תכ"ו סק"י"א, ע"ש.
³⁸שע"ת ס' ק"י ע"פ הגמ', סוטה מ"ה דכל הנתלוא אינו ניזוק. וע' סוטה מ"ו ע"ב, רמב"ם הל' אבל פי"ד ה"ב "כל שאינו מלואו כאילו שופך דמים". וכל הנפטר מחבירו לא יפטר אלא מתוך דבר הלכה (ברכות ל"א), וע' בן איש חי פ' עקב מש"כ בזה. אם אין לו מי שילווהו, יעסוק בתורה (סוטה מ"ו ע"א) וע' אוה"ח ריש פ' בחוקותי.
³⁹דברים כ"א פ"ז וספרי פ' ר"י, וע' רמב"ם הל' רוצח ושמייה"נ פ"ט ה"ג וחינוך מצוה תק"ל.
⁴⁰סמ"ק מצוה מ"ו, ארחות חיים ח"ב ס' מ"ז, דעת זקנים מבעה"ת דברים כ"א ו'.
⁴¹מהרש"א ח"א סוטה מ"ו ע"ב ד"ה שנאמר. וכ"כ באהבת חסד שם ובלקוטי הלכות סוטה שם עין משפט אות פ'.
⁴²מהרש"א שם ד"ה ומה, וע' ר"ף בעין יעקב.
⁴³ס' לשכנו תדרשו ח"א עמ' קפ"ב בשם הג"ר שמחה זיסל מקלם.
⁴⁴חיד"א בס' דבש לפי מע' ל' אות ו', מהר"ל נתיבות עולם נתיב גמ"ח פ"ה.
⁴⁵רמב"ם הל' אבל פי"ד ה"ג, אפילו המלוה את חבירו ארבע אמות יש לו שכר הרבה, וכמה שיעור לוויה שחייב אדם בה, הרב לתלמיד עד עברה של עיר, והאיש לחבירו עד תחום שבת, והתלמיד לרב עד פרסה, ואם היה רבו מובהק עד שלש פרסאות.
⁴⁶ד"מ חו"מ ס' תכ"ו אות א', וכן בסמ"ע שם סק"י"א ובמלבושי יו"ט או"ח ס' רל"א, א"ר שם, ערוה"ש חו"מ שם וע' שו"ת בצל החכמה ח"ד ס' ל"ד שזה ענין סגולי, ע"ש.
⁴⁷היפה מראה על הירושלמי סוטה פ"ט ה"א ד"ה ופטרנוהו כ' שרק ביציאתו מן העיר יש חיוב, אולם המהרש"א הנ"ל חולק עליו דגם בעיר יש חיוב.
⁴⁸ערוה"ש שם ס"ב, עמק ברכה גמ"ח שבגופו אות ד' בשם החזו"א. וע' רש"י סוטה מ"ה ע"ב ד"ה לא ראינוהו, ובמהר"ל הנ"ל.
⁴⁹שו"ת בצל החכמה שם, ע"ש ראיותיו, ובפירו אהלך באמתך פ"ז סכ"ה.
⁵⁰ארחות חיים שם, חזקוני סוף שופטים, א"ר ס' ק"י ס' ט"ו, כה"ח שם אות ט"ז, ועוד. וע' ברכות לא ע"א, לא יפטר אדם מחברו לא מתוך שיחה, ולא מתוך שחוק, ולא מתוך קלות ראש, ולא מתוך דברים בטלים - אלא מתוך דבר הלכה וכו', שמתוך כך זוכרהו. ואם צריך להיות דוקא דבר הלכה או גם סגי בדברי אגדה, ע' בהגהות מהר"ץ חיות והיעב"ץ שם, ושו"ת חת"ס יו"ד ס' רל"ה ד"ה מש"כ, וחיד"א בפתח עינים אות ג'.
⁵¹ע"ש על הגליון, ובמג"א ס' ק"ע סק"י.
⁵²מטה משה ס' ר"צ הובא שם במג"א, ע"ש ביאורו.
⁵³ב"ח שם ד"ה גרסין, ג"כ הובא שם.
⁵⁴ע"ש על הגליון ובס' מכלול מאמרים ופתגמים בערכו, וע' בשע"ת שם סק"ו, ובברכ"י אות ז'.
⁵⁵הקדמה לביאור הגר"א על השו"ע או"ח מאת בניו ד"ה אספר.